

Bezdomovci, ľudia ako my

Na prelome rokov 2005 a 2006 vyčíňala na Slovensku krutá zima. Len v Bratislave v tom období zomrelo okolo 20 bezdomovcov. Snažila som sa pochopiť, prečo museli umrieť toľkí ľudia a prečo sa problém bezdomovectva v hlavnom meste už dlhší čas nedarilo riešiť. Našla som zdanlivo jednoduchú odpoveď. Nuž, asi preto, že nijaký neexistoval. Aspoň z pohľadu zástupcov mestskej správy a samosprávy. Už niekoľko mesiacov či skôr rokov predtým organizácie pracujúce s ľuďmi na ulici počúvali, že ponuka služieb a kapacita miest v útulkoch pre bezdomovcov je postačujúca, že bezdomovci o ďalšie služby nemajú záujem a tí, ktorí ho majú, tak väčšinou tieto služby zneužívajú. Keď som sa v decembri 2005 stretla s hovorkyňou magistrátu, tvrdila, že v ich útulku ubytujú každého, kto má záujem a nadmerný dopyt po miestach nie je. Ešte v ten mesiac zomrelo v uliciach Bratislavy 16 ľudí. V januári, po ďalších úmrtiach vzalo do rúk kritickú situáciu

Ministerstvo vnútra, ktoré prostredníctvom Úradu civilnej ochrany zriadilo stanový tábor pre 50 ľudí. Potreba lôžok bola však taká veľká, že sa v priebehu niekoľkých dní zvýšila štvornásobne. Stanový tábor napokon stabilne využívalo 150 až 160 ľudí.

Krok Ministerstva vnútra odštartoval množstvo rôznych reakcií od rôznych kompetentných orgánov. Rozvinula sa diskusia o nedostatočnom zákonnom zastrešení problému, o systematických a nesystematických krokoch, o potrebnosti ďalších útulkov. Diskusia bola aj o počte zomrelých, či ich bolo 5 alebo desať alebo 18 a či naozaj zomreli na podchladenie alebo na iné choroby. Kompetentní riešili, kto sa vlastne podľa zákona má o ľudí na ulici postarať a kto má na to prostriedky, niektorí aj to, že cestujúci bezdomovci do stanového tábora obťažujú ostatných občanov svojim zápachom. Tém i postojov bolo neúrekom.

Popri víre tlačových konferencií, mediálnych vstupov a informovaní verejnosti o tom, čo všetko pre bezdomovcov urobila tá-ktorá inštitúcia, sa kompetentní dohodli, že nechcú, aby budúci rok v uliciach Bratislavy umierali ďalší ľudia. Dôjsť k takémuto jednoduchému záveru však nebolo vôbec jednoduché.

Keď ľudia uvažujú o bezdomovcoch, riešia najrôznejšie otázky. Napríklad: "Vyhovuje im to? Je to ich spôsob života? A ako sa vôbec dostali na ulicu? Sú to neschopní chudáci alebo prefíkaní darmožráči? Sú to vagabundi a asociáli?" Keď o nich uvažujú predstavitelia štátnej správy, miest a obcí, pripájajú sa ešte otázky typu: "A kde vziať na bezdomovcov prostriedky? Ako daňoví poplatníci prídu k tomu, že na nich vyhadzujeme peniaze, keď to na dôvažok ani nie sú občania nášho mesta. A chcú vôbec a zaslúžia si našu pomoc?"

Problém bezdomovectva je veľmi zložitý a odpovede na niektoré otázky nie sú jednoduché. Napriek tomu sa stretávam s tým, že ľudia situáciu bezdomovcov často zjednodušujú, až vulgarizujú. Bezdomovci v nás vzbudzujú negatívne emócie - ľútosť, hnev, odpor, nezáujem a možno tak trochu aj apelujú na naše svedomie. Predstavujú odvrátenú, neúspešnú stránku života. Stoja na uliciach v zime a dívajú sa na nás alkoholovými očami. Oni v živote zlyhali. Je nám nepríjemné chodiť okolo nich. Otravujú svojim zjavom a prosbami. Mnohí z nás nemajú silu a kapacitu pomáhať im a riešiť ich problémy, pretože sa boria s množstvom svojich. Ale bezdomovci stále postávajú na uliciach a stále žobrujú a vyberajú kontajnery a stále umierajú. Tak čo s tým? Predtým, než niečo urobíme, sa možno zamyslíme, kto vlastne

bezdomovci sú. Akí sú to ľudia a prečo takto žijú. A od odpovede potom často závisí ďalší náš skutok.

Kto to teda ten bezdomovec je? Možno si pomyslíte, aká zvláštna otázka, vidíme ich denno-denne na uliciach. Postávajú, popíjajú a pýtajú od nás peniaze. Vlastne, keď sa povie bezdomovec, mnohým hneď v mysli prebehne smradľavá vidina špinavého alkoholika alebo iný, podobný obraz. Niektorí si pomyslia na zamŕzajúceho chudáka, ktorý sa chúli pod mostom či v zapadnutej uličke. Keď sa pozrieme do ulíc, vidíme predajcov Nota bene alebo rôznych pouličných "umelcov", ktorí sa snažia zarobiť peniaze, aby preexistovali. Alkoholik, otravný feťák, žobrák, vyberač kontajnerov, predajca Nota bene či chudák. Takto vidí bezdomovcov väčšina z nás. Vidíme to tak, lebo takto je bezdomovec viditeľný. To, čo vidíme, je však len vrchol vysokej hory, ktorá má od úpätia po najvyšší bod množstvo podôb.

Už slovo bezdomovec nám napovedá, kto bezdomovec vlastne je. Veľmi jednoducho povedané, bezdomovec je: "človek bez domova". Označenie "človek bez domova" nám o bezdomovcovi prezrádza dve najdôležitejšie veci. Nech už sa nám javí akokoľvek, je to človek, je to človek hedekeovaný tým, že nemá domov.

My, čo domov máme, si často ani neuvedomujeme, čo v sebe tento pojem zahŕňa. Domov pre nás neznamená len prístrešok - veď ten bezdomovci ponúka každá nocľaháreň či ubytovňa. Domov, to je istota, bezpečie, útočisko, miesto, kde sa stretávame a komunikujeme s našimi najbližšími, miesto, kde sa môžeme bez obáv vyspať, najesť, každý deň sa umyť, oparť si veci, miesto, kde môžeme zavolať svojich priateľov. Domov je zázemie a miesto sociálnych kontaktov. Aj vďaka tomu, čo nám ponúka, máme možnosť plnohodnotne žiť v tejto spoločnosti.

Byť bez domova znamená byť bez sociálnych väzieb a to je to, čo robí bezdomovca bezdomovcom. Bezdomovci sú ľudia, za ktorými nikto nestojí, nemajú sa o koho oprieť, keď sú v kríze, a preto skončia na ulici. Alebo sami nie sú schopní existovať s tými, ktorí by im mohli pomôcť. Nech už je to akokoľvek, akonáhle prekročia magickú hranicu a prídu o svoj domov, cesta späť je oveľa ťažšia. Pridružia sa ďalšie a ďalšie problémy, niekedy desiatky problémov, ktoré často krát znemožňujú aj maličký posun vpred. Život bez domova sa podpisuje na ich zdraví, výzore, návykoch, komunikácii, cieľoch, uvažovaní. Zmeny sú také veľké, že priepasť medzi "nimi" a "nami" narastá do neprekonateľných rozmerov. Ich spôsob života je taký odlišný, že pre väčšinu ľudí sa stanú nedôveryhodnými a neprispôsobivými čudákmi, ktorých sa bojíme, opovrhujeme nimi, či ich ľutujeme. Avšak bezdomovec je ten, ktorý je tom horšie, ako my. Pretože my si to pomyslíme, ale on sa musí dennodenne vyrovnávať s tým, ako sa väčšina spoločnosti na neho pozerá. Neustále stigmatizovanie spoločnosťou sa samozrejme prejaví aj na jeho psychike, sebaúcte a osobnosti.

Napriek tomu, keď si pomyslím na všetkých bezdomovcov, ktorých poznám, vidím množstvo farieb, našťastie. Je to trochu osobné, ale vidím aj kamarátov, vidím ľudí, ktorí často krát nezabudli, že je sviatok a priniesli mi darček, vidím ľudí, ktorí si vypýtali peniaze a potom ich vrátili, vidím ľudí, ktorí sa tešili, že sa so mnou stretli, vidím ľudí, ktorí sa báli o svoje deti, vidím ľudí, ktorí tvrdohlavo stáli na ulici a tvrdili, že im je dobre, napriek tomu, že boli premrznutí na kosť a potom vidím tých istých ľudí, ktorí mi druhý deň hovoria, že by už

konečne chceli prestať piť a mať vlastný domček, len taký malý s jednou izbou. Vidím ľudí, ktorí hovoria, že vedľa, že majú život vo vlastných rukách, len sa nevedia odraziť od dna a vidím ľudí, ktorí sebakriticky o sebe hovoria, že sú darebáci...vidím LUDÍ...
Ďakujem, že vstúpili do môjho života a obohatili ho.

Nina Beňová

Doktorantka na Ústave etnológie SAV